

PAVEL A KŘEŠŤANSKÁ OBEC

Mireia Ryšková

Současná církev se stále častěji vrací ke svým počátkům, aby ve světle tehdejších zkušeností znovu promýšlela, jak dostát svému poslání v době, která se té počáteční v mnohém podobá. Autorka článku nabízí vhled do úmyslů, přístupů, motivů a postupů sv. Pavla při zakládání křesťanských obcí a uvádí též obtíže, jež musel řešit v souvislosti s radikální proměnou života obrácených křesťanů. Při pozorné četbě tak můžeme odhalit mnohé zákonitosti, jejichž platnost je nadčasová a jež je doporučeníhodné brát v úvahu při pastorační službě dnes. Článek zároveň poskytuje solidní základnu pro představování prvotní církve v katechezi.

DOC. PHDR. MIREIA
RYŠKOVÁ, TH.D.

Přednáší biblistiku na KTF UK. Vystudovala FF UK v Praze (1975), promovala v teologii na teologické fakultě v Pašově (1993). V letech 1993–2005 působila na Jaboku, od r. 2005 působí na KTF UK. Zabývá se Novým zákonem, především pavlovskou tematikou.

1. Zakládání

Obvykle se zdůrazňuje, že Pavel působil mezi pohany a obce, které zakládal, byly pohanokřesťanské. To je z velké části pravda a nasvědčuje tomu např. i 1 Te 1,9; 2,14; list Galaťanům a otázka obřizky (Ga 4,8). Přesto se však tito obrácení pohané museli již před svým obrácením dostat do styku s židovstvím. **Pavel používá způsobu vyjadřování, který je silně poznamenán helénistickou židovskou tradicí** (srov. např. 1 Te 1,9–10; 4,15–5,11), a bez alespoň jisté znalosti této tradice by byly jeho argumenty a naučení těžko srozumitelné.¹ Současné bádání předpokládá, že šlo především o **adresáty, kteří stáli v bližším či vzdálenějším vztahu k židovské obci** (především tzv. bohobojní) a jejichž míra integrace do židovského společenství (synagogy) byla různá. Tito pohané, kteří nepřijali židovství v celém rozsahu (nestali se proselyty), ale jen částečně (ať už z hlediska víry nebo zvyků), tj. žili do jisté míry „po židovském způsobu“, mohli vidět v přijetí evangelia a pří-

slušnosti k vznikající církevní obci atraktivní možnost realizace nového pojetí života, s jehož základy se již seznámili díky židovské synagoze.²

Pavel sám se seznámil s životem prvotní církevní obce nejprve v Damašku, kde zřejmě přijal křest a nějakou dobu působil (srov. Ga 1,17n), a poté především v Antiochii, kde působil delší čas (srov. Sk 11,26) a odkud společně s Barnabášem a event. dalšími podnikal misijní cesty a kam se z nich vracel (Sk 13–15). Jistě věděl leccos také o křesťanské obci v Jeruzalémě, částečně z vlastní zkušenosti (Ga 1,18; 2,1nn), částečně asi i ze zpráv od jiných křesťanů (srov. např. Ř 15,31). O jeho činnosti do počátku 50. let n. l. máme zprávy pouze ze Skutků apoštolů (tedy relativně pozdního sekundárního zdroje), které mají svou vlastní teologii, odpovídající pozdější době vzniku, a tak teprve jeho **listy, napsané v 50. letech 1. století, nám přibližují jeho pohled na církevní obec jako takovou**, způsoby působení i strategii jeho misijního úsilí i na konkrétní problémy, které v obcích řešil.

Při svém působení v Antiochii a z Antiochie se Pavel seznámil se způsobem městské misie, tj. se zakládáním obcí ve městech, s misí k nežidům a s týmovou prací. Rozvoj misijní práce ve středomořském prostoru umožňovaly vybudované komunikace, relativní bezpečí, jednotný jazyk (řečtina) městského obyvatelstva i struktura helénistických měst. Města byla členěna podle

stejného plánu, takže orientace v nich byla snadná: centrum tvořila agora s magistrátními budovami, chrámy, hospodami a obchody. Jednotlivé profese měly svá působišť většinou na jednom místě a podobně i Židé, kteří žili kolem synagogy, sídlili na jednom místě. Po příchodu do města se Pavel mohl orientovat na řemeslníky stejné profese (viz Korint – Priska a Akvila; Sk 18,2n), zde hledat možnosti práce i ubytování; dílna a dům se mohly stát místem primární evangelizace. Pravděpodobně se, jak to až do Efezu líčí Sk, obracel po příchodu do města také na své židovské souvěrce (synagogu) a zde začínal se svou misí.³ Židy byl však zdá se většinou odmítnut, takže **za hlavní místo jeho evangelizace lze považovat antický dům**. Základní „jednotkou“ místní obce se stalo společenství shromažďující se kolem jednoho domu, *é kat oikon ekklesia* (Ř 16,3; 1 K 16,19; Fm 1,2).⁴ V jednom běžném domě se mohlo sejít 20–30 (max. 40) lidí. Ve velkých městech bylo takových domácích (domovních) církevních společenství nepochybně víc (srov. Ř 16 nebo 1 K 1,12, kde se mluví o různých skupinách).

Pavel (společně se svými spolupracovníky) sice nebyl jediným misionářem Západu (1 K 3, Fp 1,12–18),⁵ avšak na rozdíl od těch, kteří často jako konkurenti přicházeli do obcí jím založených, **působil misijně především v dosud neevangelizovaných oblastech** (2 K 10,13–16, Ř 15,16–20), a už tím se od nich lišil.

Tyto **domácí církve plnily celou řadu funkcí**:

- Byla to ohniska šíření víry, místa hlásání, katecheze a evangelizace. Byla to místa slavení večere Páně a modlitebních setkání. Zároveň to byla místa integrace: zde se setkávali chudí a bohatí, vlivní a bezvýznamní, svobodní a otroci, muži a ženy, bývalí židé a pohané a všichni mohli prožívat svou rovnost, rovnoprávnost v Pánu, jak je k tomu Pavel naléhavě vybízí v Ga 3,26–28.

- Vytvářely zázemí pro putující misionáře a hlasatele evangelia, jimž poskytovaly útočiště i materiální zabezpečení: fungovaly jako tzv. nová rodina, rodina Boží (*familia Dei*). Dávaly církevní obci atmosféru „rodinnosti“, i když struktura místní obce rodinnou strukturu beze všeho nepřejímala, přece jí byla ovlivněna. Měly svou značnou autonomii.

- Dávaly prostor řešení, resp. zmírnění určitých sociálních konfliktů, jež byly způsobeny konfliktem společenských rolí, nikoliv jen nedostatkem ohledu na druhé, a jež celospolečensky v dané době řešitelné nebyly.

- Tvořily základ místní církve a posléze církve světové.

V 1 Te 1,6nn Pavel zdůrazňuje, že jeho **adresáti přijali evangelium s radostí** i přes překážky a soužení a **změnili svůj život obrácením se k pravému Bohu a k jeho Synu Ježíši Kristu**. Tato jejich změna života nezůstala bez důsledku pro jejich postavení ve společnosti. Proto Pavel hovoří o soužení a nepřijemnostech (aniž je blíže specifikuje), které Tesaloničtí překonali radostí Ducha Svatého a vědomím, že jdou stejnou cestou jako

Pavel a Ježíš sám, a tím následují osudy ostatních křesťanských obcí. Z logiky obrácení vyplývá, že se problémy u nově obrácených musely objevit. Z Pavlovy korespondence s obcemi je zřejmé, že se po jeho odchodu z obce vyskytovaly nejrůznější problémy, že hrozilo opuštění směru, který Pavel vytyčil, že se děly všelijaké nepravosti, že se **křesťané nedokázali tak snadno vyrovnat s novými nároky na svůj každodenní život i s novými otázkami.**

Také antičtí kyničtí a stoičtí filozofové, jako byli Epictetus nebo Plutarchos, nebo i epikurejci, kteří tvořili dokonce strukturované společenství, měli problémy se svými žáky, neboť těmto filozofickým adeptům docházela trpělivost, odvaha, pocit smyslu, vadily jim nepřízeň a pohrdání společností, chtěli se vrátit ke starému způsobu života.⁶ Bylo nezbytné dodávat jim odvahy. Podobně to musel dělat i Pavel. **Společenství lidí stejné víry (stejného přesvědčení) přitom hrálo rozhodující roli.** Vytvoření obce, z hlediska sociálního jakéhosi náhradního prostředí, jež vyvažovalo ztrátu nebo oslabení jiných společenských vazeb (ať už v rodině nebo ve společnosti), bylo nezbytností pro nově obrácené a pro socializaci jejich víry. Pavel zdůrazňuje svou angažovanost pro každého jednotlivce,⁷ ale zároveň má na mysli – dá se říci, že především – **obec jako celek**, neboť jedině ona je zárukou pokračování díla evangelia. Obec jako celek byla jeho primární starostí, proto s takovou vehemencí řešil všechny problémy, které mohly obec destabilizovat, proto kritizoval spory, hádky, frakce, podceňování jedněch druhými apod.

Způsob Pavlovy práce s nově obrácenými připomínal životní styl filozofů a jejich žáků, ale nepochybně i způsob předávání tradičního učení a způsobů myšlení židovských učitelů. **Hlavním zdrojem jejich poučení, návodu jak žít, byl on sám.** To odpovídalo všeobecně antické tradici vztahu učitele a žáka (pohanské jako židovské), pro křesťanství byl tento životní styl zakotven již v Ježíšově společenství s učedníky. Pavel tedy shromažďoval nově obrácené křesťany kolem sebe coby **otcovská, ale zároveň i bratrská figura** (jeho rodinná metaforika hojně využívaná v listech o tom svědčí dostatečně). On však nehodlal na obec zůstat vázán (na rozdíl od představitelů jiných životních společenství), a i když v ní zůstával jako zakladatel i posléze jako hlavní autorita, **budoval v obci od počátku jakousi základní strukturu s lokálním „vedením“** (viz 1 Te 5,12n; Fp 1,1; 1 K 16,16). O její podobě nic bližšího nevíme, rozhodně nešlo o úřady v dnešním slova smyslu, nýbrž o jisté role v rámci malého společenství, nicméně z toho plyne, že se jím založené obce začaly poměrně brzo alespoň základně strukturovat (organizovat). **Pavlovým posláním byla misijní práce, do níž spadala i starost o růst založených obcí, nikoliv však trvalé vedení jednotlivé obce.** To přenechával místním křesťanům. V obci/církvi působili (od Boha ustanovení) apoštolové, proroci a učitelé,⁸ což mohli být částečně putující křesťané (misionáři) Pavlova typu, ale také jako proroci a učitelé působící místní křesťané (viz 1 K 12 a 14), a dále ti, kdo měli nejrůznější zvláštní dary nebo konali potřebné služby charitativní a řídicí (manažerské).

2. Sociální situace v obcích

Obce se zřejmě skládaly ne z úplně chudých lidí, ale také ne z příslušníků elity; je zřejmé, že někteří z členů obce museli mít prostředky k jejímu udržování: např. dům ke shromažďování,

Pozůstatky města Korint, ve kterém apoštol Pavel působil. Korint je příkladem obce s velmi různým sociálním složením. Pavlovy dopisy do Korinta svědčí o problémech, které přinášela změna života novým křesťanům.

foto: M. Zimmermannová

prostředky na zabezpečení večeře Páně apod. Také silní a slabí, zmiňovaní v 1 K 8 a Ř 14 a 15 (v souvislosti s masem obětovaným modlám), odkazují k odlišným sociálním kategoriím.⁹ Přesto protiklad chudých a bohatých nestál v Pavlově době, na rozdíl od doby pozdější, v popředí problémů, i když to neznamená, že nehrál svou roli vůbec. Nešvary při slavení večeře Páně, které kritizuje v 1 K 11,16–34, odkazují na **různý sociální status členů obce.** Většinu obce nejspíš tvořili hlavně řemeslníci a drobní obchodníci, ti, kdo pracovali v různých služebných profesích, otroci a jiný domácí personál, tj. lidé živící se vlastníma rukama,¹⁰ podobně jako Pavel sám. Takovými antická společnost pohrdala. Menšinu pak představovali právě ti movitější a společensky významnější, oni však zřejmě stáli v čele.¹¹

Společenství se pravděpodobně omezovalo na společné slavení večeře Páně a různá setkávání v soukromých domech. I když ve starověku existovala různá sdružení, jež mohla svým charakterem prvotní obce připomínat (filozofické školy a společenství, spolky, mysterijní kultury), přesto lze **kořený pojetí pavlovské křesťanské obce hledat nejspíš v židovské tradici a ve zkušenostech z Antiochie.** Křesťané zřejmě bydleli rozptýleni po městě a scházeli se v nějakém prostornějším soukromém domě. Vůči sobě navzájem měli být poctiví, solidární, plni vzájemné lásky, ohleduplnosti a povzbuzení. Z Pavlových parénézí však vyplývá, že tak samozřejmě to zřejmě nebylo. Je třeba mít na mysli, že to byli všichni nedávno obrácení dospělí lidé, kteří mohli navíc žít v rozdílných prostředích („smíšená“ manželství, otroci, služebnictvo a nevěřící páni nebo naopak, podobně patroni a klienti apod.), kteří měli své způsoby myšlení, vidění světa, zkušenosti, nároky, potřeby. To všechno sladit ve vzájemném souladu a začlenit do ještě „neuzrálé“ víry vyžadovalo jisté hodně odvahy a vzájemné tolerance, zejména dělo-li se to navíc v kontextu konfliktů se společností.

3. Pojetí obce

Přestože Pavel vznik obce inicioval a považoval se za otce jejích příslušníků (1 K 4,15), tedy těch, kteří se pod jeho vlivem „obrátili“, nepovažoval se za jejího tvůrce. **Tím, kdo dává vzniknout**

obci, je sám Bůh. Obec je založena na/v Ježíši Kristu. V 1 K 3,5–11 vyjadřuje svou roli i roli všech dalších jasně: misionáři jsou jen pracovníci na Božím poli, nic víc.¹² Metaforiku obce rozvíjí pak Pavel ještě dál: křesťanská **obec je** nejen Boží pole (tedy prostor Božího působení), Boží stavba/chrám (chrám, který buduje Bůh sám, posvátné místo), ale **také společenství Ducha Svatého** (místo naplněné Boží přítomností a aktivní činností: 1 K 12,13).

Všechny tyto metafory a obrazy hovoří o obci z hlediska jejího vztahu k Bohu, resp. Boha k ní, totiž jako toho, kdo je iniciátorem, kdo vymezuje prostor, buduje, oživuje svým duchem. **Díky působení Božimu je obec svatá**, a proto také Pavel nazývá své adresáty posvěcenými a vyvolenými svatými/ke svatosti (např. 1 K 1,1; Ř 1,7).

Do tohoto kontextu svým způsobem patří i obraz církevní obce jako čisté panny a snoubenky Kristovy (2 K 11,2). **Vztaženost k Bohu a ke Kristu je základní dimenzí vzniku a života církevní obce.** Obec je místem Božího přebývání, Kristus je jejím středem, základem a také vzorem. Hymnus ve Fp 2,6–11 hovoří o tom, **co znamená křesťanské bytí, jež je založeno v Ježíšově kenozí.** Předchozími i následnými apely na křesťanskou obec chce Pavel dosáhnout právě toho, **aby obec jako celek i jednotliví křesťané stavěli na sebevydanosti Ježíše Krista**, na jeho kříži. V Ježíšově kenozí je zakotven život křesťana. Ježíš Kristus je nejen vzorem, ale i zdrojem křesťanského života: mít jeho smýšlení, jak požaduje Pavel ve Fp 2,5, znamená nejen Krista vidět jako vzor, nýbrž přímo z jeho vydanosti žít, být v ní zakotven. Boží iniciativa a zakotvení v Kristu (ponoření do jeho smrti) jsou primární dimenzí křesťanské obce.

Druhou dimenzi pak tvoří **vztahy jednotlivých členů k sobě navzájem a k celku.** Pro vyjádření tohoto aspektu obce si Pavel vypomáhá z antiky známým příměrem o obci jakožto těle, tedy **ústrojném organismu**, kde jsou jednotlivé údy na sebe vázané a vzájemně se potřebují (1 K 12,12–27; Ř 12,4–8), a zároveň navazuje na Ježíšovo pojetí společenství jeho učedníků jako **Boží**

Tím, že Pavel relativizoval důležitost sociálního statusu, ukázal novou cestu a nové možnosti v hodnocení člověka.

rodiny (familia Dei), tradované a rozvíjené v velikonoční církvi, kde jsou si členové navzájem rovni jako bratři a sestry, kde jsou ve vazbě na Krista překonány všechny společensky znevýhodňující a determinující momenty. Do obce je člověk přičleněn křtem, v němž se stává novým člověkem, odumírá starému hříšnému člověku, člověku zahleděnému do sebe sama (Ř 6,3–11), a bere na sebe novou podobu, obléká Krista (Ga 3,27; Ř 13,14), je s ním jedno a díky tomu se na něj vztahují všechna Boží zaslíbení včetně synovství (Ga 3,29; Ř 8,14–17).

Ideální obraz církevní obce coby Božího prostoru skrze víru v Krista, jenž má být realizován v konkrétním společenství lidí, staví Pavel svým adresátům před oči jako zrcadlo, protože s jeho realizací měli jeho adresáti značné problémy.

Křesťanská obec vytvářela přes veškeré problémy jakýsi alternativní prostor, který byl založen na rovnosti všech v Kristu (srov. Ga 3,26–28; tento text bývá označován za jakousi Magnu chartu křesťanství).¹³ I když nebylo historicky možné změnit společenský řád (zcela zrovnoprávnit ženu s mužem, otroka se svobodným, tj. zrušit otroctví apod.), tedy ve velkém odstranit sociální bariéry a nerovnosti, přesto obec nabízela, byť nedokonalé, jiné pojetí člověka, jiné vztahy mezi lidmi, než jaké panovaly ve většinové společnosti. To byl důležitý krok, který nebyl jen teoretický, nýbrž právě a především praktický.

Z výčtu Pavlových spolupracovníků lze doložit, že mezi nimi byly **ženy i (bývalí) otroci.** Svěřoval jim důležité úkoly (např. Foibé), vážil si jejich práce (např. Ř 16,1–16; Fp 4,2n). Z listu Filemonovi je zřejmé, jak se Pavel zasazoval o nový pohled na Onezima, uprchlého otroka, který se stal křesťanem. Jeho pán Filemon ho má přijmout jako bratra a s největší pravděpodobností propustit. Už tím, že relativizoval důležitost sociálního statusu (otrok–svobodný) v 1 K 7,20–23, ukázal Pavel novou cestu a nové možnosti v hodnocení člověka. Důstojnost člověka není dána pomíjivými skutečnostmi, nýbrž jeho zakotvením v Kristu – a přístup k němu je otevřen pro všechny bez rozdílu. Podobně i ve vztahu muže a ženy kladl důraz na jejich rovnost a vzájemnou provázanost (srov. 1 K 7,3–5), což významně přesahovalo dobové zvyklosti.

4. Problémy v obcích

Nové nároky na život a nově získané zkušenosti vedly k různým problémům, s nimiž se obce musely s Pavlovou pomocí vyrovnávat. Situace v žádné obci od samého počátku její existence nebyla ideální, protože obec se skládala z lidí, kteří měli různé zkušenosti, různé názory a pochopení víry v Krista a jejich důsledků pro život, patřili k různým sociálním vrstvám, a obce se navíc dostávaly do různých problémů ve vztahu ke společnosti. Z dochované korespondence (zejména do Korinta) poznáváme alespoň **některé problémy tehdejších křesťanů.** V Tesalonice řešil Pavel otázky praktického života (manželského, profesního, duchovního a struktury obce) a především druhého příchodu Kristova ve vztahu k již zemřelým. V Korintě ho zaměstnávaly nejednotnost obce (frakce v obci, rivalita), sexuální delikty, manželství a možnost žít bez manželského partnera, nešvary při modlitbě a slavení večeře Páně, vztahy k pohanským kultům a okolní společností, přeceňování zvláštních darů Ducha (před-

Řecká společnost žila v duchovní atmosféře značně odlišné od křesťanství. Nové nároky na život kladené křesťanstvím musely nutně přinášet různé problémy. Na snímku jsou pozůstatky hlavního chrámu na Akropoli v Athénách.

foto: M. Zimmermannová

vším daru jazyků), špatná interpretace vzkříšení z mrtvých, sbírka pro Jeruzalém a také obrana vlastního apoštolátu. **Mnohé tyto problémy byly dány** nesprávnou interpretací svobody v Kristu, nesprávným pochopením, co znamená vzkříšení z mrtvých, přeceňováním extatických zkušeností a nedoceňováním řádného každodenního života a následování Ježíše Krista v jeho vydanosti (kříže).

Pavel proto musel znovu a znovu **odkazovat na kříž jako centrální událost spásy, z níž teprve plyne novost bytí křesťana**. V listu do galatských obcí, které založil, řešil základní otázku bezpodmínečné platnosti univerzálnosti spásy skrze Ježíše Krista. Galatáné byli přesvědčováni nově přichozími misionáři, kteří zřejmě chtěli Pavlovu misijní činnost korigovat či doplnit, o nutné vazbě spásy v Ježíši na základní ustanovení mojžíšského zákona. To Pavel radikálně odmítl jako „jiné evangelium“. Ve Filipách, v obci, s níž si Pavel zřejmě nejvíc rozuměl, působili také Pavlovi konkurenti a Pavel musel obhajovat svůj apoštolát a varovat Filipany před jejich vlivem. List Filemonovi a obci kolem jeho domu ukazuje na problémy s realizací rovnosti otroků a svobodných (pánů) v rámci křesťanského společenství. Nejde jen o přimluvu za uprchlého otroka, nýbrž jde o zásadní přijetí otroka jako bratra, jako rovnocenného partnera, i když to neznamenalo samo o sobě změnu ve vztahu nadřízenosti a podřízenosti. List do Říma, do obce, kterou Pavel nezaložil, ale kterou hodlal navštívit a najít v ní podporu pro další misijní působení směrem na západ, prozrazuje, že důležitým tématem byla i nadále **nutnost a univerzalita spásy skrze Krista**, dále role židovského národa s ohledem na Boží zaslíbení, vztah ke státní moci, řád a vztahy v obci, svoboda svědomí člověka ve vztahu k pohanskému kultu a její meze s ohledem na druhé.

Z tohoto hrubého výčtu je patrné, že ti, kdo uvěřili ve spásu skrze Ježíše Krista, teprve postupně byli schopni nahlédnout, jaké radikální změny to pro jejich život znamená. Pro svou orientaci v nových situacích se potřebovali opřít o autoritu, kterou pro většinu z nich Pavel byl, i když o ni musel v některých obcích také zápasit. To všechno se odehrávalo ještě v horizontu očekávání brzké paruzie, z něhož někteří vyvozovali nesprávné závěry. Ani **Pavel nemohl mít své odpovědi dopředu připravené, nýbrž je musel s ohledem na situaci sám hledat**.

Se svými obcemi komunikoval různým způsobem:

1. osobními návštěvami,
2. dopisy, které jsou reakcemi na dopisy z obcí i ústní zprávy o situaci,
3. přes členy obce, kteří ho navštívili (např. lidé z domu Chloé),
4. prostřednictvím svých spolupracovníků, kteří byli jak doručovateli listů, tak prodlouženou Pavlovou rukou tam, kam sám nemohl bezprostředně přijít (např. Timotej, Titus, Epafrodités, Foibé).

5. Jednota církve

Když Pavel mluví o církvi, má na mysli především konkrétní křesťanskou obec, tedy místní společenství křesťanů. Přesto jak jeho činnost misijní, tak listy prozrazují, že měl **vědomí souvaznosti církevních obcí**, tedy vědomí církve jako celku a její jednoty. Dokladem toho je jak sama Pavlova misijní činnost (obce jsou navzájem provázány skrze osobu Pavlova

Pavel musel znovu a znovu odkazovat na kříž jako centrální událost spásy, z níž teprve plyne novost bytí křesťana. Baptisterium v kryptě sv. Demokrita baziliky Hagia Sophia v Soluni.

foto: M. Zimmermannová

a jeho spolupracovníky z nejrůznějších obcí) a jednota hlásání a zvyklostí (1 K 4,17; 11,16), tak sbírka pro chudé křesťany v Jeruzalémě.¹⁴ **Univerzalita spásy v Kristu zakládá i univerzalitu Božího lidu** (1 K 1,2) danou společnou vírou a křtem. Toho si byl Pavel dobře vědom a velmi zřetelně to i ve vztahu k Židům vyjádřil obrazem ušlechtilé olivy a roubů (Ř 11,17–24).¹⁵ I Pavel sám přes veškeré neshody a rozpory usiloval o jednotu s mateřskou církevní obcí v Jeruzalémě, která pro něj nepřestala být určující skutečností (Ga 2,2; Ř 15,27).

Církevní obec v konkrétnosti jako místní církev i v univerzální perspektivě celého společenství Božího lidu byla Pavlovou ústřední starostí, neboť **bez ní neměla víra ve spásu skrze Ježíše Krista existenční prostor**. Ona byla primárním místem socializace víry, jejího předávání a růstu, neboť byla místem, kde se jednotlivec mohl setkat s Kristem, místem Boží posvěcující přítomnosti a zkušenosti nového bytí překonávajícího diskriminující omezenosti doby a kultury, místem radosti a naděje v definitivní plnost života. Pro Pavla byla transcendentní eschatologickou Boží skutečností, a to i přes svůj lidský rozměr, poznamenaný nedokonalostí, nešvary a hříchy svých členů. **Pavlovo úsilí směřovalo právě k tomu, aby byla skutečně tím, čím ji Bůh chce mít:** „Vždyť vás žárlivě střežím Boží žárlivostí; zasnoubil jsem vás jedinému muži, abych vás jako čistou pannu odevzdal Kristu.“¹⁶

Obec měla pro Pavla centrální význam, pojímal ji jako ústrojný organismus, v němž jsou jednotliví členové odkázáni jeden na druhého a kde vydanost ve prospěch druhého a společného díla je výrazem příslušnosti ke Kristu, podílem na jeho kříži jakožto prostředku spásy. Vždyť **tím nejdůležitějším principem života křesťana a křesťanské obce** není podle Pavla úspěch, bohatství, sláva ani dosažení mimořádných darů a schopností, jakkoliv si jich vážil, nýbrž **nezištná láska, protože pouze ta skutečně buduje**, jak to nejvýrazněji vyjádřil v 1 K 13 nebo v Ř 8,31–39. V tom je jeho odkaz stále živý a burčující.

Poznámky:

- 1 Je zajímavé, že první křesťanské obce vznikaly v lokalitách, kde se vyskytovala i židovská obec, a že vznikaly – jak plyne i z archeologických nálezů – velmi často v sousedství židovských obcí; viz STARK, R. *The rise of Christianity. How the obscure, marginal Jesus movement became the dominant religious force in the Western world in a few centuries.* San Francisco : HarperSanFrancisco, 1997, s. 68n; STARK, R. *Cities of God. The real story of how Christianity became an urban movement and conquered Rome.* New York : HarperSanFrancisco, 2006, s. 138.
- 2 Jak Filón Alexandrijský, tak Josephus Flavius hovoří o velké přitažlivosti židovství pro určité vrstvy nežidovského obyvatelstva v 1. stol. n. l. I když jejich tvrzení lze považovat za poněkud nadsazená a apologeticky zaměřená, přesto svědčí o atraktivnosti židovství pro část antické společnosti.
- 3 Podle 2 K 11,24.26 (event. 1 K 9, 20) to je velmi pravděpodobné. Synagogálními tresty mohl být Pavel postižen jen tehdy, vstoupil-li do kontaktu se synagogou, resp. židovskou obcí v daném městě. Ostatně i Priska a Akvila byli Židé, resp. židokřesťané.
- 4 LEHMEIER, K. *Oikos und Oikonomia. Antike Konzepte der Haushaltsführung und der Bau der Gemeinde bei Paulus.* Marburg : Elwert, 2006, s. 200n, zdůrazňuje, že nemuselo jít jen o tzv. domácí církve, tedy společenství lidí domu, nýbrž o společenství lidí, kteří se shromažďovali kolem jedné domácnosti, přičemž do něho nemuseli patřit všichni z daného domu. KLAUCK, H.-J. *Gemeinde-Amt-Sakrament. Neutestamentliche Perspektiven.* Würzburg : Echter, 1989, hovoří o důležité roli a fungování těchto domácích církví: s. 11–28 (Die Hausgemeinde als Lebensform im Urchristentum); s. 37–45 (Gemeindestrukturen im ersten Korintherbrief).
- 5 Obec v Římě vznikla nezávisle na jeho misii.
- 6 Viz MALHERBE, A. *Paul and the Thessalonians. The philosophic tradition of pastoral care.* Philadelphia : Fortress Press, 1987, s. 34.
- 7 Viz např. 1 Te 2,11n; 2 K 11,29 ad. O jeho vztahu k jednotlivým členům obce i obci jako celku vypovídá mnoho rodinná metaforika i obsáhlé pozdravné soupisy (např. Ř 16). Svou péči o obce shrnuje v 2 K 11,28: „A nadto ještě na mne denně doléhá starost o všechny církve.“
- 8 Srov. 1 K 12,28: „A v církvi ustanovil Bůh jedny za apoštoly, druhé za proroky, třetí za učitele; potom jsou mocné činy, pak dary uzdravování, služba potřebným, řízení církve, řeč ve vytržení.“ V Ř 12,6–8 mluví o darech, nikoliv o funkcích.
- 9 Sk 16,14.40 hovoří např. o Lydii, obchodnici s purpurem z Thyatiru, která měla dům, v němž se mohla shromažďovat obec; dále podle Sk 17,4 šlo o „velmi mnoho Řeků, kteří už ctili jediného Boha, a ne-

málo žen z významných rodin“ a v 17,7–9 v Tesalonice je zmíněn Jáson (snad týž jako v Ř 16,21) a někteří bratři, kteří byli schopni zaplatit kauci; a v Beroji v 17,12 se uvádí: „A tak mnozí z nich uvěřili a s nimi nemálo Řeků, vznešených žen i mužů.“ Skutky (19,22) zmiňují ještě Erasta, jenž byl podle Ř 16,23 „správcem městské pokladny“. Erastos patřil jistě k městské elitě.

- 10 Pro obec v Tesalonice tak hodnotí situaci MALHERBE, s. 15.
- 11 Viz 1 K 1,26nn.
- 12 „Já jsem zasadil, Apollos zaléval, ale Bůh dal vzrůst; a tak nic neznámá ten, kdo sází, ani kdo zalévá, nýbrž Bůh, který dává vzrůst. Kdo sází a kdo zalévá, patří k sobě, ale každý podle vlastní práce obdrží svou odměnu. Jsme spolupracovníci na Božím díle, a vy jste Boží pole, Boží stavba. Podle milosti Boží, která mi byla dána, jako rozumný stavitel jsem položil základ a druhý na něm staví. Každý ať dává pozor, jak na něm staví. Nikdo totiž nemůže položit jiný základ než ten, který už je položen, a to je Ježíš Kristus.“
- 13 SCHRAGE, W. *Kreuzestheologie und Ethik im Neuen Testament.* Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2004 (Studie *Skizze einer Auslegungs- und Wirkungsgeschichte von Gal 3,28.* s. 267–292): „V každém případě nepředstavuje pro Pavla v. 28 jednoduše jen ideál, utopii, pouhou teorii nebo dokonce rétoriku, nýbrž přesahuje dál za rovnoprávný podíl na Božím synovství (v. 26), za křest (v. 27) a eschatologické zaslíbení (v. 29), a má tak zcela praktické důsledky s ohledem na zkušenosti s privilegií, resp. nerovnostmi, danými společenským postavením či pohlavím. Zde máme ostatně výrazné svědectví o sociálně integrační a výbušné síle raného křesťanství, jež je schopné překonat nenarušitelné bariéry a vymanit se z nich, i když to udělá jen fragmentárně a děje se tak v historických podmínkách tohoto věku.“ S. 268n.
- 14 Ř 15,25nn: „Zatím však se chystám do Jeruzaléma, abych přinesl pomoc tamějším bratrům. Makedonští a Achajští se totiž rozhodli vykonat sbírku ve prospěch chudých bratrů v Jeruzalémě. Rozhodli se tak proto, že i oni jsou jejich dlužníky. Jestliže pohané dostali podíl na jejich duchovních darech, jsou zavázáni posloužit jim zase ve věcech hmotných.“
- 15 Odhaduje se, že v jeho době (kolem r. 50) bylo zhruba 1400 křesťanů (STARK, *The Rise*, s. 7), což byla stále ještě přehlednutelná skupina lidí, sjednocená do značné míry jazykově (řečtina) i státně (římská říše). Církve se v té době měnila z putující (misijní) na místní, Jeruzalém byl stále ještě ideovým středem a jeruzalémská obec zakladatelskou mateřskou obcí, i když druhým významným centrem se pro křesťanství stala také Antiochie na Orontu.
- 16 2 K 11,2.

Summary: Apostle Paul and the Christian Church

In spite of all the attention paid by Apostle Paul to individual Christians and their problems, it was the Christian community which he focused on; it was for him the place where God is present in Jesus Christ through the activity of the Holy Ghost. In Paul's understanding, the community is in the first place work of God, space where the love of God should be realized through human activity based on faith; only in the second place it is also a human phenomenon.

On his journeys Paul, expecting the near coming of Jesus (parusia), founded church communities stressing a christocentric and theocentric ethos. The new communities were relatively small, so that a bigger antique house was sufficient for their meeting in the beginning. They started growing soon, though, so that in big cities such as Corinth or Rome they consisted of several "house" churches. The communities started structuring soon, although their main authority was Paul till his own death. In the letters to the individual communities we can see what kind of problems the communities were facing (matrimony, idolatry, disunity, social differences, overestimation of the special gifts of the Holy Spirit, resurrection, competitive thinking, Paul's authority etc.) Paul approached these problems by repeated visits, letters, sending his co-operators and with the help of the members of the communities who informed him about the events there.

Paul's western mission from Antioch was probably his most successful Christian mission differing from the others also by the fact that Paul was active as a missionary predominantly in the regions where the good news about the salvation in Christ had not been announced yet.

The community was of central meaning for Paul; he understood it as an organism in which the individual members must rely on each other, and where the fact that people depend on each other and live for a common work is an expression of their belonging to Christ, a participation on his cross as a means of salvation. The most significant principle of life of a Christian and of a Christian community is according to Paul not success, richness, glory nor extraordinary gifts and abilities, though he estimated them highly, but generous love, as expressed in 1 Cor 13 of in Rom 8:31–39.